

Norge og Sverige deler vilt og skog langs grensen, men den norske og den svenske overvåkingen og forvaltningen av naturressursene er ikke samordnet. Slik er det også for elgbestanden i nordre Finnskogen: mens man på svensk side reduserer elgbestanden, trolig for å få bukt med beiteskadene, anses elgens beitepress på norsk side så lavt at man kan øke bestanden.

TEKST: BARBARA ZIMMERMANN, KAREN MARIE MATHISEN, MALIN ARONSSON, GIORGIA AUSILIO, ANE ERIKSEN, PAIGE HELLBAUM, RUBEN LEROY, ANNE LOOSEN, KRISTOFFER NORDLI, REBECCA PARTEMI, JENS PERSSON, HÅKAN SAND, SARA SKYBAK, JONAS SVEUM, MIWA TAJIMA, ERIK VERSLUJIS, PETTER WABAKKEN, CAMILLA WIKENROS

Når vinteren kommer og snøen hoper seg opp, blir det vanskelig for elgen å finne mat og slitsomt å vade i snøen. Mange dyr trekker derfor til mindre snørike områder hvor de kan samle seg i store tall. Med begrenset tilgang til bærris og lauv vil elgen forsyne seg av lauvkratt og furubar i ungskogfelt (Figur 1). Hvis den da spiser toppskuddet, brekker stammen, gnager på barken, eller beiter veldig hardt på sideskuddene (Figur 2), kan det gi skader på furutreet som det vil bære livet ut, og som vil forringe trekvaliteten og dermed den økonomiske verdien for grunneieren. Etter snøsmeltingen trekker elgen tilbake til sommerområdet og forblir der til langt inn i elgjaktperioden. Grunneieren som har jaktret-

tigheten vil få en god årlig avkastning i form av solgt jakt, en full fryser og fine jaktopplevelser. Dessverre er denne grunneieren ikke alltid den samme som den som opplever de store beiteskadene. De to grunneierne kan bo i ulike forvaltningsområder, og til og med i to ulike land når elgen trekker over riksgrensa. De kan måle elgens effekt på skogen på ulik måte og ha veldig ulike formeninger om hvordan elgen bør forvaltes, ut ifra kostnadene eller godene som elgen kommer med.

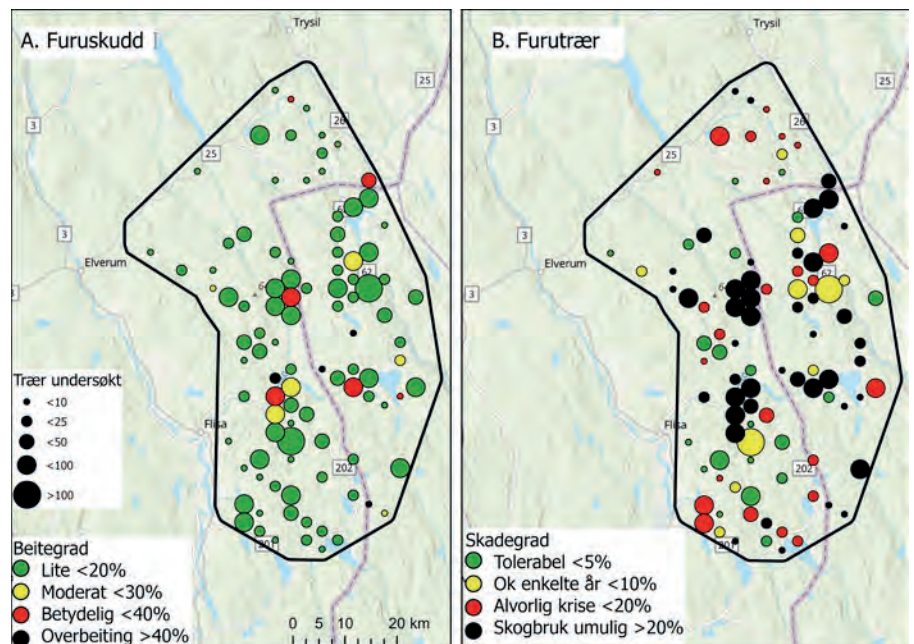
Interreg Sverige-Norge prosjektet GRENSEVILT har studert dette samspillet mellom trekkelg, skog og jakt i nordre Finnskogen, i et sammenhengende areal på over 3500 km² på begge sider av riksgrensen. For å finne

ut hvor mange elger som finnes og hvordan de fordeler seg om sommeren og om vinteren, har vi talt opp antall møkkhauger fra elg på utvalgte prøveflater to ganger per år i 2020 og 2021. Vi har også målt hvor stor andel av tilgjengelige furuskudd som ble til elgmat, og om furustammen var skadet av elg. Til slutt har vi sammenstilt avskytingsdata for norske jaktvald og svenske älgjaktområdene i samme område.

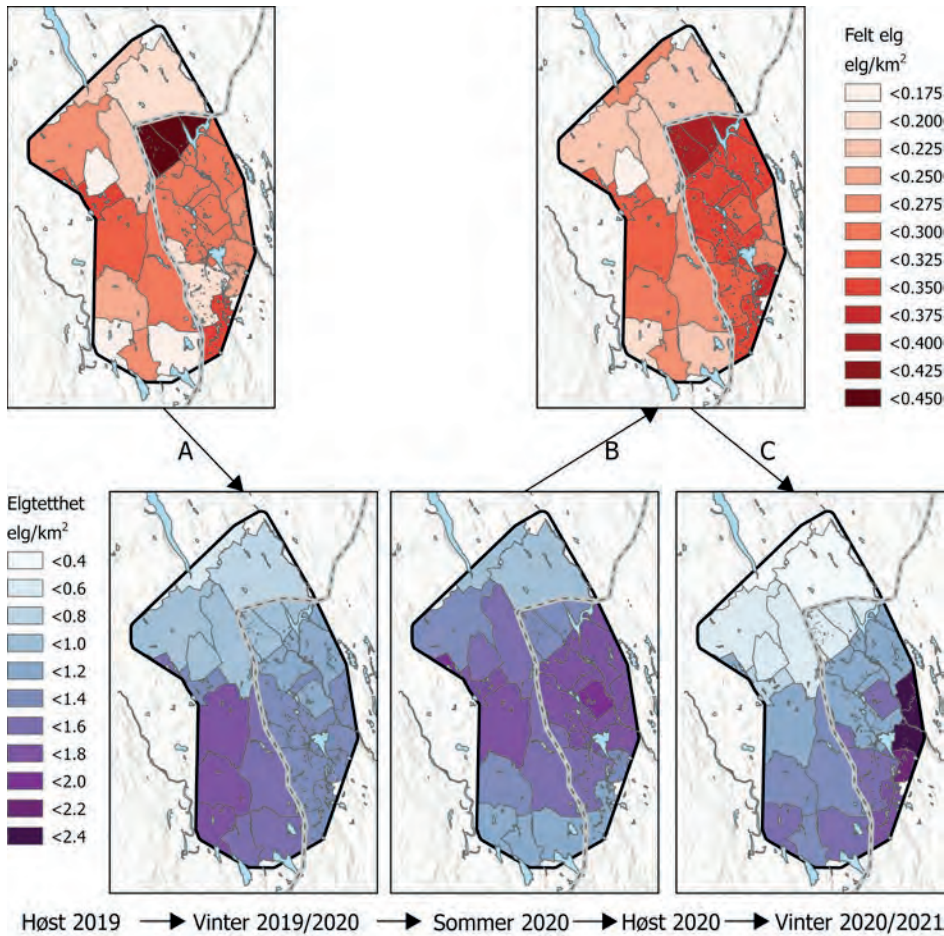
Våre tetthetsberegninger ligger på rundt 1,0 – 1,2 elg/ km² om vinteren (oktober-mai) og 1,4 – 1,7 elg/km² om sommeren (juni-september). Om sommeren var elgen mer jevnt fordelt over hele studieområdet, litt tettere der det var mye ungskog og i områder med litt helning, og mer glissent i myrrike

Figur 2. Dette treet er hardt skadet av elg, med både toppbrekk, barkgnag og sterk beite på sideskuddene. Bilde GRENSEVILT

Figur 3. Beitegraden på furuskudd i de takserte områdene, farget etter den norske trafikklysmodellen (A), og skadegraden hos unge furutrær i de samme områdene, farget etter den svenske trafikklysmodellen (B). Størrelsen på sirkelene samsvarer med antall trær som ble undersøkt per område. Jo større sirkelen er, desto sikrere er beregningen. Studieområdet på over 3500 km² ligger i nordre Finnskogen på tvers av riksgrensen (lilla, stiplet linje), og dekker deler av Trysil, Elverum, Våler og Åsnes kommuner, samt Torsby kommune på svensk side. Beitetaksten ble gjennomført i mai og juni 2021.

Figur 4. Sammenligning av fellingstetthet i jaktårene 2019/20 og 2020/21 (rød fargeskala) med elgtetthet vinter 2019/20, sommer 2020 og vinter 2020/21 (lilla fargeskala) i norske vald og svenske älgjaktområder i nordre Finnskogen.

områder. Om vinteren var også ungsog og myr viktig for den lokale tettheten, men i tillegg forklarte snødybden godt hvorfor det var minst elg lengst nord, og større konsentrasjoner lenger sør.

Der det stod mye elg om vinteren, var også den største andelen av tilgjengelige furuskudd beitet, helst i bestand langs dalbunnen med trær i 1-2 m. høyde. Likevel var sjeldent mer enn 20 % av alle skuddene i et område beitet (Figur 3). Sett fra den norske beitetakstmetoden (Solbraa-metoden) var beitegraden 'liten' i 84 % av de undersøkte områdene, 'moderat' i 6 %, 'betydelig' i 6 % og 'overbeitet' i 4 % av områdene. I Sverige bedømmes elgens påvirkning på skogbruket med hvor stor andel av trærne som er skadet (Åbin-metoden). Hos rundt en tredjedel av alle undersøkte trær var enten toppskuddet beitet, stammen knekt eller barken gnaget av elg, når vi tok med både gamle og ferske skader. Bare 22 % av område-

ne hadde en 'tolerabel' grad av ferske årsskader, 13 % var i årsskade-kategorien 'akseptabel enkelte år', 23 % var i 'alvorlig krise', og hele 41 % hadde en skadegrad betegnet som 'skogbruk er umuliggjort' (Figur 3).

Fellingstettheten varierte i de ulike vald og älgjaktområdene på mellom 0,17 – 0,45 elg/km² i jaktåret 2019/20, og mellom 0,16 – 0,40 elg/km² i jaktåret 2020/21. Det var ikke noe sammenheng mellom tetthet av elg vinteren 2019/20 og jaktuttaket høsten før (pil A i Figur 4). Som forventet var det en positiv sammenheng mellom jaktuttaket og sommertetthet av elg i Norge i 2021, men denne sammenhengen var negativ i Sverige (pil B i Figur 4). Med andre ord ble det felt mest elg i områder der det var lite elg fra før. Den sterke avskytingen kan være forklaringen på hvorfor det var lite elg i de samme områdene vinteren 2020/21 (pil C i Figur 4).

Vi kan fastslå at elgtrekket i nordre Finnskogen gir en ujevn fordeling av

kostnader og goder med elg. I den vestlige delen av studieområdet, som kun dekker norsk areal, utjevnes kostnadene ved at det blir felt litt mer elg i områdene med større vintertettheter og skader. Den østlige delen av studieområdet deles av Sverige i sør og Norge i nord og elgtrekket berører begge de to landene. Elgbestanden beskattes høyt på svensk side, trolig som et svar på de store registrerte skadene i skogen, og det drives også vinterjakt helt fram til slutten av januar for å kunne beskutte vandringselgen. På norsk side derimot er avskytingen vesentlig lavere, trolig fordi elgen som har sommeropphold her har blitt beskattet på svensk side i dens vinterområde. Dessuten tar ulv av de samme elgene, både i elgenes vinterområde på svensk og sommerområde på norsk side.

Ulike metodikk for bedømming av elgens beite på furu, trolig basert på ulike målsetninger for skogbruk og elg, gjør at forvaltningen av elg er lite samkjørt mellom de to landene. En del av løsningen kan være en mer helhetlig forvaltning med samarbeid på tvers av grensen. Det kan oppnås ved å opprette forvaltningsområder som ikke følger administrative grenser, men heller elgens helårsområder. Det krever også en bedre avstemning av beitetakstmetodikk og en evaluering av de nåværende terskler som brukes som verktøy for å tildele elgkvoter (Norge) og definere avskytingsmål (Sverige). Beite- og skadegraden alene er trolig ikke gode nok indikatorer til å si noe om framtidig skogutvikling. Tettheten av uskadde fremtidsstammer kan være et mer relevant mål for skogbrukeren.

Denne teksten er et sammendrag fra GRENSEVILT-rapporten «Elgvandringer i grenseland med følger for skogbruk, jakt og rovdyr». Mer om prosjektet GRENSEVILT på prosjektets hjemmeside, Youtube-kanal og Facebook side.

FORFATTEROMTALE:

Forfatterne utgjør prosjektgruppen i GRENSEVILT samt master- og doktorgradsstudenter som har deltatt i elgmøkkteiling og beitetaksten. De er enten assosiert med Høgskolen i Innlandets avdeling Evenstad eller med Sveriges lantbruksuniversitet, Grimsö forskningsstasjon.